

Ольга Бергер: Синтаксические термины в русском и чешском языках: сопоставительный аспект (на материале выбранных терминов). Brno: Masarykova univerzita, 2021, s. 141, ISBN 978-80-210-9807-7.

Základem recenzované rusky psané monografie je autorčina disertační práce obhájená v roce 2019. Lze jednoznačně přivítat, že předmětem zájmu autorky je právě ruská a česká syntax ve vzájemném porovnání, poněvadž prací na syntaktická témata vzniká v posledních letech poskrovnu.

Nauka o větné stavbě ruského jazyka je oblastí, v níž za poslední desetiletí došlo k významným změnám. Objevily se nové syntaktické koncepce, nové přístupy a hypotézy a to se pochopitelně odrazilo i v terminologii. Syntaktická terminologie současné ruštiny i češtiny je košatá, složitá a různorodá, do oběhu se dostala celá řada nových syntaktických termínů, tradiční termíny se často začaly používat v nových významech a komparativní pohled na tuto terminologii přináší navíc další okruh problémů. Je proto užitečné, že se autorka pokouší ruské a české syntaktické termíny uspořádat, vybrané termíny popsat z hlediska synchronického i diachronického, provést jejich komparativní analýzu a prozkoumat zvláštnosti jejich fungování v ruské a české syntaktické tradici. Vzhledem ke značnému rozsahu syntaktické terminologie se zaměřuje pouze na tři terminologické okruhy: slovní spojení a syntagma, syntaktické vztahy a prostředky jejich vyjadřování, větné členy.

Práce se skládá ze čtyř kapitol, z nichž první – *История изучения термина. Основные теоретические понятия терминоведения* – představuje především historický pohled na ruskou a českou terminologii a na terminologii komparativní. O. Berger zjišťuje, kdy se terminologie jako samostatný směr vědeckého bádání vyčlenila a postupně upevnila v lingvistice ruské a kdy v lingvistice české, a zmiňuje řadu významných ruských a českých jazykovědců, kteří se problémy termínu a terminologie zabývali – z ruských jsou to například V. P. Danilenko, A. S. Gerd, V. M. Lejčik, V. V. Vinogradov a další, mezi nimi zakladatelé ruské terminologické školy D. S. Lotte,

---

G. O. Vinokur, A. A. Reformatskij. V 70.–80. letech 20. století se v ruské terminologické škole postupně vyčlenily různé směry. Autorka jich uvádí pět a doplňuje k nim řadu dalších jmen ruských odborníků na terminologii. V českém prostředí O. Berger vyzdvihuje přínos českého národního obrození a bezprostředně s ním spjatých osobností J. Jungmanna a P. J. Šafaříka, poté přínos L. Kopeckého, B. Havránka, K. Sochora, J. Filipce a dalších. Současně jmenuje několik českých institucí a časopisů, které se věnovaly či dodnes věnují problematice terminologie. Zdařile vystihuje shody a rozdíly v pojetí a směrech výzkumu mezi ruskými a českými jazykovědci, v jimi používané terminologii aj. Zabývá se také historií vzniku a rozvoje komparativní terminologie, jejími principy i pojetím *termínu*, jeho vlastností a příznaků v současné lingvistice, vysvětluje význam a obsah pojmů *терминоведение* a *терминография*, upřesňuje pojmy *терминологическое поле*, *терминологическая система* a další. Podrobněji se zastavuje u článku S. D. Šelova *О вариативности и синонимии в терминологии* (2014), v němž autor vyložil svoji koncepci řešení variantnosti a synonymie v dané oblasti. Autorka konstatuje, že této koncepcce se bude přidržovat i ona sama a v závěru první kapitoly shrnuje základní premisy, na nichž svoji práci založila.

V kapitole druhé, nazvané *Словосочетание и синтагма в русских и чешских грамматиках*, jsou analyzovány termíny *словосочетание* a *синтагма*, resp. *slovní spojení*, *větná dvojice* a *syntagma*, nejprve v ruské gramatické tradici (V. A. Bělošapkova, F. F. Fortunatov, M. V. Lomonosov, A. M. Peškovskij, A. A. Šachmatov, L. V. Ščerba, A. Ch. Vostokov aj.), poté v pracích českých a slovenských rusistů (H. Flídrová, R. Zimek, S. Žaža, J. Svetlík) a českých bohemistů (J. Bauer, M. Grepl, P. Karlík, F. Kopečný, V. Šmilauer, F. Trávníček aj.). Zorientovat se v této problematice není snadné, je spleťtá, výklady uvedených pojmů se liší jak mezi jednotlivými syntaktickými tradicemi, tak i uvnitř nich. Auctore se však podařilo tyto rozdíly správně vymezit.

V kapitole třetí *Типы синтаксических отношений и средства их выражения, синтаксические связи* O. Berger zkoumá terminologii spjatou s otázkou syntaktických vztahů jako jedné z nejdůležitějších otázek větné skladby. Termíny excerpovala z gramatik ruštiny a češtiny, jejichž seznam zařazuje hned v úvodu kapitoly. Zjišťuje například, že ústřední termíny *синтаксические связи* a *синтаксические отношения* používané v pracích ruských syntaktiků byly zpočátku synonymní, ale v současné době se objevila tendence rozlišovat je, a dokonce určitým způsobem stavět do protikladu. Čeští rusisté i čeští bohemisté používají termín *syntaktické vztahy* a (jestliže jde o formální stránku vztahů) operují s termínem *syntaktické prostředky* nebo *prostředky* / *způsoby vyjádření syntaktických* / *skladeb-*

---

ních vztahů. Otázka syntaktických vztahů i syntaktických prostředků vyvolávala dlouhá léta zájem jak v ruské, tak v české syntaktické tradici, proto se autorka snaží prozkoumat, jak jsou tyto pojmy chápány a vnitřně členěny v pracích ruských (A. A. Barsov, F. I. Buslajev, P. A. Lekant, A. A. Potěbňa, Je S. Skoblikova, V. V. Vinogradov aj.) a jak v pracích českých (H. Flídrová, J. Hrbáček, R. Mrázek, V. Slovák, R. Zimek, S. Žaža) rusistů a českých bohemistů (M. Grepl, P. Karlík, F. Kopečný, V. Šmilauer, F. Trávníček). Je patrné, že tato díla velmi pečlivě přečetla a promyšleně s nimi pracovala. Jako skvělý příklad komparativistické práce O. Berger oprávněně vyzdvihuje vysokoškolská skripta H. Flídrové a S. Žaži *Синтаксис русского языка в сопоставлении с чешским* (2005), v nichž jsou nejen porovnávány syntaktické jevy, ale komparativistický přístup se projevuje i v používané terminologii: k důležitým syntaktickým termínům autoři uvádějí české ekvivalenty.

Čtvrtá, nejobsáhlejší kapitola *Члены предложения* obsahuje charakteristiku tohoto pojmu a popis a analýzu jednotlivých větných členů, přičemž v úvodu kapitoly je uveden seznam publikací použitých jako zdroje pro daný výzkum. Jsou mezi nimi opět práce, především gramatiky, jejichž autory jsou ruští a čeští rusisté a čeští bohemisté. O. Berger začíná svůj výklad zkoumáním ústředního pojmu – *член предложения*. Dochází k závěru, že různorodé příznaky, na jejichž základě se větné členy rozlišují, vedou k absenci jasných hranic mezi větnými členy a k nejednoznačnému výkladu syntaktické kategorie. V této souvislosti odkazuje na analýzu daných příznaků provedenou V. Slovákem v jeho článku z r. 2017. Jednotlivé podkapitoly autorka věnuje hlavním větným členům (a tedy termínům *подлежащее, сказуемое*), větným členům rozvíjejícím (*дополнение, определение, приложение, обстоятельство*) a větným členům rozlišovaným pouze některými lingvisty (*семантический субъект, дуплексив*), přičemž analyzuje přístupy ruských i českých syntaktiků (kromě jazykovědců, kteří byli jmenováni již výše, zde pracuje také s díly G. P. Dručina, N. K. Onipenka, G. A. Zolotovové, P. Adamce, V. Barnetové, H. Běličové-Křížkové, Z. Hlavsy, M. Kubíka). Každý větný člen vždy podrobně rozebírá, konfrontuje ruskou a českou terminologii, porovnává chápání toho kterého větného členu v ruské a české syntaktické tradici i u jednotlivých autorů. V závěru každého oddílu výsledky svého zkoumání shrnuje a vyhodnocuje. Poslední podkapitola představuje rekapitulaci všech autorčinných zjištění, k nimž došla ve čtvrté kapitole své práce. Konstatuje, že klasifikace větných členů je v pojetí různých syntaktiků založena na různých kritériích, což je podmíněno složitostí větných členů, různorodostí jejich strukturních, sémantických i komunikativních funkcí. To zase vede, jak již bylo zmíněno, k absenci pevných hranic mezi větnými členy a k existenci synkretických větných členů spojujících v sobě příznaky několi-

---

ka větných členů (např. doplněk, sémantický subjekt). Na konci této podkapitoly O. Berger přehledně a věcně shrnuje nejdůležitější rozdíly v chápání všech větných členů.

Na konec monografie autorka zařadila ještě hutné třístránkové shrnutí všech svých závěrů, k nimž dospěla při zkoumání sledovaných ruských a českých syntaktických termínů.

Olga Berger zvolila pro svoji práci dosti náročné a spleťtí téma. Jistě nebylo jednoduché vytvořit takovou koncepci práce, při níž se autorka v dané problematice neztratí, nezabředne do přílišných podrobností, a přitom nic relevantního neopomene. Je zřejmé, že Olga Berger se to podařilo. Sledovanou problematiku důkladně prostudovala z hlediska diachronického i synchronického, podrobně se seznámila s celou řadou prací, s celou řadou teorií a přístupů. Její výklad je velice zasvěcený, promyšlený, hutný, věcný a výstižný. Tato monografie přináší nové poznatky v oblasti teoretických problémů srovnávací terminologie, ale má i význam praktický: výsledky autorčina výzkumu mohou být využity při sestavování terminologické databáze a slovníku lingvistické (syntaktické) terminologie, při výuce. Práce je určena českým rusistům, ruským bohemistům, studentům ruštiny, překladatelům i všem dalším zájemcům, kteří se se zkoumanou problematikou setkávají.

Marta Vagnerová

***Na prahu milénia. Antológia súčasných ukrajinských umeleckých textov (krátke útvary v 21. storočí)*, ed. Adriana Amir. Prešov, Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta, 2021, 230 s., ISBN 978-80-555-2747-5.**

Видання антології сучасних українських художніх текстів під редакцією Адриани Амір є якнайбільше на часі з багатьох причин. Але варто згадати хоча б декілька з них.

По-перше, українських авторів перекладають мало і небагато, а словацькою – ще менше, і тому будь-який проект такого типу завжди буде подією, актуальною і поготові.

По-друге, рецензоване видання розраховане не стільки на широкий читацький загал, скільки на студентську аудиторію, тобто на зацікавлену спільноту. А отже, є надія, що рецепція антології цією спільнотою не обмежиться, а буде мати певну перспективу.

По-утрете, кожен, навіть хисткий місточок між культурами близьких народів, безперечно, слугує на добре обом народам.

Концептуально, як зізнаються укладачі книги, «підбір літературних творів в антології сучасних українських художніх текстів під назвою *Na prahu milénia – На порозі тисячоліття* зумовлений [...] в першу чергу [...] суб'єктивн[ими] уподобання[ми] упорядників» [с. 7].

Ця характеристика має, вочевидь, амбівалентний характер, адже, з одного боку, йдеться про особистісно-емоційну ангажованість перекладачів та упорядників стосовно текстів, представлених у збірці. А з іншого боку, відразу знімає будь-які закиди щодо обмеженої, хибної чи, тим більше, спотвореної репрезентативності пропонованого літературного матеріалу.

Тож в антологію вміщено одинадцять текстів одинадцяти авторів, з яких твори тільки двох з них вже перекладалися словацькою – йдеться про Тараса Прохаська та Павла Коробчука. Натомість твори усіх інших звучать словацькою вперше.

До речі, звучать, наскільки я можу судити, не гірше, ніж оригінальні першодруки. І у цьому сенсі укладачам поталанило досягти ще одну мету, яку вони перед собою ставили, а саме: «ознайом[ити] читачів з простором сучасної української прози, де співіснують твори відомих авторів, а також нещодавно написані тексти літературних новачків» [с. 7].

Відтак відкриває збірку уривок з роману Тараса Прохасько *Непрості*, а тому здається, що таке рішення мало бути для укладачів теж *непростим*, бо починати знайомити словацького читача з українським простором, вдаючись до фантасмагоричного письма цього вже фактично класика сучасної української прози, вимагало неабиякої сміливості.

Однак у цьому ризикованому кроці були і свої переваги, які полягали у тому, що після Прохаськових образних екзерсисів уже, мабуть, ніхто і ніщо не здатне злякати потенційного реципієнта. Ані уривок із *Книги страхів* Тані Малярчук, у якому йдеться про героїню, що сховалася від світу в Карпатській гірській глушині. Ані історія хом'яка Саранських, що з'їв цим стареньким пів рояля і про що можна, зокрема, дізнатися з книги Лариси Денисенко *Сарабанда банди Сарри*. Ані від рецепту «“полівінілацетатн[ого] ра[ю]” та багато иньчих веселих штучок, від складу яких» навіть в оповідача-протагоніста з роману Любка Дереша *Поклоніння ящірці «виступав холодний піт»* [с. 57].

Зрештою, у рецензованій антології знайшлося місце і для відносно конвенційних текстів, як-от, наприклад, у разі із *Священною книгою гоповідань* Павла Коробчука, представлений уривок з якої завершується хепі-ендом якщо не для бійцівського пса Барсика, то, принаймні, для тріо головних героїв з дещо дивними іменами – І-раз, І-два, І-три. А уривок з роману Софії Андрухович *Фелікс Австрія* взагалі становить взірєць чи не класичного реалістичного роману з відповідних часів.

Хоча необхідно ствердити, що і одне з оповідань зі збірки Катерини Бабкіної *Щасливі голі люди*, теж, попри несподіваний поворот сюжету, на загал написано у традиційній оповідній тональності психологічної прози, започаткованої ще Михайлом Коцюбинским у його славетному *Інтермецо*.

Таким чином, вже з цього похідного аналізу згаданих частин антології стає цілком очевидним, що обшир запропонованого укладачами художнього простору сучасної української літератури є неабияким строкатим. Внаслідок цього якщо уривок із роману Юрія Винничука *Танго смерті*, вочевидь, і здатен викликати деякий подив, то цей подив швидко й радикально буде нівельовано уривком з роману Андрія Любки *Карбід*. А якщо події в новелі Христини Козловської *Інше життя* можуть легко спантеличити навіть досвідченого читача, то повернутися до суворої, але водночас пересічної трагедії буття цей читач легко зможе завдяки новелі Марини Єщенко *Моя Вірка*.

Отже, підсумовуючи, можна ствердити, що навряд чи укладачам поталанило вибудувати цілісну картинку українського простору. Та, певно, це і неможливо в засаді. Але, з іншого боку, це і добре, оскільки

є чимало підстав, аби обґрунтовано сподіватися, що у читачів виникне потреба самостійно створити таку картинку. І це є найбільшим досягненням тих, хто долучився до видання з перспективною та обнадійливо назвою – *На порозі тисячоліття*.

Фелікс Штейнбук